

Persoana juridică și locul săvârșirii infracțiunii

The legal entities and the place of the crime

Dorel Herinean¹

Rezumat: Studiul își propune analiza modalității în care trebuie stabilit locul săvârșirii infracțiunii în cazul faptelor comise de către persoanele juridice, în cele trei modalități specifice elementului material: în obiectul de activitate, interesul ori numele său. Discuțiile pleacă de la modalitatea în care este conturată vinovăția persoanei juridice și de la felul în care este stabilită relația dintre persoana juridică și persoana fizică substrat uman al răspunderii sale penale. Vor fi abordate atât chestiuni generice, cât și chestiuni punctuale, prin referire la categorii de infracțiuni (cum ar fi cele comise în mediul online) sau la specificul anumitor infracțiuni în cazul persoanelor juridice. Lucrarea mai conține câteva mențiuni referitoare la incidența principiilor specifice aplicării legii penale în spațiu, precum și cu privire la activitatea Parchetului European în cazul persoanelor juridice, care este una transnațională și dependentă de locul săvârșirii infracțiunilor.

Cuvinte-cheie: persoana juridică, răspunderea penală a persoanei juridice, locul săvârșirii infracțiunii, persoana fizică agent, EPPO

Abstract: The study aims to analyze the manner in which the place of the crime should be established in the case of acts committed by legal persons, in the three specific ways: in the object of activity, interest or name of the legal entity. The discussions start from the way in which the guilt of the legal entity is outlined and from the relationship between the legal person and the natural person, human substrate of its criminal liability. Both generic and specific issues will be addressed by reference to categories of offenses (such as those committed online) or the specificities of certain offenses in the case of legal entities. The paper also contains a few remarks on the principles specific to the application of criminal law in space, as well as on the work of the European Public Prosecutor's Office in the case of legal entities, which is transnational and dependent on the place of the crime.

Keywords: legal entity, criminal liability of legal entities, place of the crime, online crimes, involved natural person, EPPO

Persoanele juridice sunt omniprezente în viața cotidiană. Activitatea profesională a acestora depășește de cele mai multe ori nu doar granițele unui oraș sau ale unui județ, dar chiar ale întregii țări, existând corporații care operează la nivel global în cadrul majorității statelor moderne și nu numai. Deși pot fi limitate teritorial din punct de vedere al activității lor, există unele persoane juridice al

¹ Doctorand, Facultatea de Drept, Universitatea din București, Avocat, Baroul București, e-mail: herineandorel@drept.unibuc.ro

căror specific face ca acestea să aibă o întindere transnațională, cum este cazul societăților de transport.

Or, atunci când activitatea de bază a persoanei juridice are o componentă națională sau globală, elementele infracționale tind să se extindă și ele pe întreaga rază de activitate a persoanelor juridice.

Din acest motiv, ne-am propus să analizăm locul săvârșirii faptelor de către o persoană juridică dintr-o triplă perspectivă: cea a dreptului penal material, care stabilește competența generală a României pentru anumite infracțiuni; cea a dreptului procesual penal, care împarte competența teritorială a organelor judiciare și, în fine, cea de cooperare judiciară internațională, care studiază modalitatea în care locul săvârșirii infracțiunii influențează activitatea Parchetului European.

1. Cum stabilim locul săvârșirii infracțiunii în cazul persoanelor juridice?

Pentru a răspunde la această întrebare, vom porni de la regulile generale în materie (1.1.), apoi vom analiza specificul răspunderii penale a persoanei juridice care prezintă interes în studiul locului săvârșirii infracțiunii (1.2.), urmând apoi să discutăm întrepătrunderea celor amintite anterior pentru a contura regulile speciale în baza cărora se va stabili locul săvârșirii infracțiunii de către persoana juridică (1.3.).

1.1. Regula generală

Regula generală de stabilire a locului săvârșirii infracțiunii este bazată pe principiul ubicuității², potrivit căruia infracțiunea se va considera săvârșită acolo unde s-a efectuat un act de executare, de instigare sau de complicitate ori s-a produs, chiar și doar în parte, rezultatul infracțiunii. Această regulă este reglementată în art. 8 alin. (4) C.pen.³. În completarea acestei reguli care este oricum deosebit de generoasă în privința atribuirii competenței, a mai fost necesară studierea unor ipoteze particulare care fie încă de la început, fie datorită dezvoltărilor tehnologice nu au putut fi explicate suficient pe baza acesteia.

1.1.1. Acte de executare, de instigare și de complicitate

Potrivit art. 174 C.pen., „prin săvârșirea unei infracțiuni sau comiterea unei infracțiuni se înțelege săvârșirea oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau ca tentativă, precum și participarea la comiterea acestora în calitate de coautor, instigator sau complice”.

² L.V. Lefterache, *Drept penal, Partea generală. Curs pentru studenții anului II*, ed. a III-a, Editura Hamangiu, București, 2021, p. 125.

³ „(4) Infracțiunea se consideră săvârșită pe teritoriul României și atunci când pe acest teritoriu ori pe o navă sub pavilion românesc sau pe o aeronavă înmatriculată în România s-a efectuat un act de executare, de instigare sau de complicitate ori s-a produs, chiar în parte, rezultatul infracțiunii”.

Astfel, regula generală presupune aplicabilitatea identică a principiului cu privire la actele de executare, de instigare sau de complicitate, neexistând astfel o diferență cantitativă sau calitativă între acestea pentru stabilirea locului săvârșirii infracțiunii.

1.1.2. Actele de pregătire

În cazul actelor de pregătire însă, situația este diferită. Dacă acestea nu pot fi calificate nici ca acte de executare, nici ca acte de instigare sau de complicitate, relevanța lor din punct de vedere penal este cvasi-irelevantă, putând contura cel mult o eventuală premeditare sau putând fi avute în vedere la individualizarea judiciară a pedepsei.

Totuși, actele de pregătire care rămân strict acte de pregătire, cum nu au o relevanță din punct de vedere al dreptului penal atunci când nu sunt incriminate separat sau prin asimilare cu tentativa, nu vor avea o influență asupra locului săvârșirii infracțiunii.

Dacă este însă vorba de acte de pregătire care pot fi calificate ca acte de complicitate (fie în sarcina complicelui, fie în sarcina coautorului), acestea vor urma regimul general al principiului ubicuității.

Observăm astfel o situație interesantă: în cazul infracțiunilor în care elementul material este săvârșit împreună de mai mulți coautori, eventualele acte de pregătire reciproce realizate de aceștia ar putea fi catalogate ca acte de complicitate anterioară și pot duce, astfel, la stabilirea locului săvârșirii infracțiunii în locația unde au fost realizate. Din contră, dacă autorul infracțiunii este unic (cum se întâmplă de multe ori în cazul infracțiunilor comise de persoane juridice), actele sale de pregătire nu ar putea fi catalogate ca acte de complicitate anterioară, dat fiind că acestea nu ar putea fi legate de o faptă prevăzută de legea penală a altei persoane, cum e în cazul coautorilor.

1.1.3. Infracțiunile omisive

Specificul infracțiunilor omisive constă în faptul că elementul material este realizat printr-o inacțiune. Infracțiunile omisive sunt de două feluri, infracțiuni omisive proprii și improprii. Indiferent de această clasificare, este cert că inacțiunea poate constitui element material al infracțiunii doar dacă există o obligație legală sau convențională de a nu rămâne în pasivitate⁴, fie ea impusă de fiecare normă de incriminare în cazul faptelor omisive proprii, fie de art. 17 C.pen. în cazul infracțiunilor omisive improprii.

În cazul infracțiunilor omisive proprii, conduita relevantă a persoanei juridice este în mod evident inacțiunea. Stabilirea locului săvârșirii infracțiunii în aceste cazuri este destul de facilă, în sensul că acesta ar fi reprezentat de locul unde persoana juridică ar fi avut obligația să adopte conduita activă a cărei executare este omisă.

⁴ C. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a IV-a, Editura Universul Juridic, București, 2022, p. 165.

Spre exemplu, într-o speță, „*instanța a considerat că locul săvârșirii faptei în cazul infracțiunilor omisive este locul unde trebuia adusă la îndeplinire obligația a cărei neexecutare este reproșată. Aceasta deoarece, în cazul infracțiunilor omisive, locul unde s-a desfășurat activitatea infracțională, în totul sau în parte, în sensul dispozițiilor art. 41 alin. (2) C. proc. pen., este locul unde trebui executată obligația. Întrucât în sarcina inculpatului s-a reținut obligația de a restitui copilul în Cislădie, județul Sibiu, judecătorul a considerat că Judecătoria Sibiu este competentă să soluționeze prezenta cauză*”⁵.

În cazul infracțiunilor comise prin omisiune, situația este similară, cu mențiunea că fiind vorba de infracțiuni de rezultat, astfel cum impun dispozițiile art. 17 C.pen., în cazul acestora va putea fi avut în vedere de regulă locul în care s-a realizat în tot sau în parte rezultatul, conform teoriei ubicuității.

În cazul persoanelor juridice, credem că obligațiile ar trebui îndeplinite, în funcție de specificul acestora, fie la sediul persoanei juridice, fie la punctele de lucru sau în alte locații în care se desfășoară activități în obiectul său de activitate.

1.2. Specificul infracțiunilor comise de persoanele juridice

Fiind vorba de o categorie aparte de subiecți activi, în cazul persoanelor juridice există o specificitate a modalității de comitere a infracțiunii care este relevantă inclusiv din perspectiva analizei locului săvârșirii infracțiunii.

În primul rând, existența lui *substratum humanum* face ca întotdeauna să existe o pluralitate de făptuitori în cazul persoanei juridice, fiind implicată, mereu, cel puțin încă o persoană – persoană fizică în comiterea infracțiunilor de către aceasta.

Mai mult decât atât, într-o lucrare anterioară am analizat structurarea modalității de formare a legăturii subiective între persoana juridică și persoana fizică și, implicit, modalitatea în care este conturată răspunderea penală a persoanei juridice în două etape: etapa subiectivă și etapa obiectivă⁶. Despre etapa subiectivă am arătat că ar fi cea „*în care se adoptă actele statutare ale societății, eventuale proceduri interne, hotărâri ale diferitelor organe sau orice alte elemente decizionale prin care se poate decide în mod direct sau indirect comiterea unor infracțiuni intenționate (e.g. neînregistrarea în contabilitate a anumitor categorii de venituri, încheierea unor parteneriate cu anumite societăți fantomă în vederea obținerii unor facturi emise în baza unor operațiuni fictive) sau în care se creează un cadru nefast sau insuficient reglementat care permite producerea unor rezultate prevăzute de legea penală care puteau și trebuiau să fie prevăzute și/sau prevenite (e.g. un accident de muncă în care sunt distruse anumite bunuri sau este vătămată integritatea corporală a unei persoane)*”⁷.

⁵ Î.C.C.J., Secția penală, încheierea nr. 170 din 19 aprilie 2019 (www.scj.ro), având ca obiect conflictul negativ de competență.

⁶ D. Herinean, „Considerente teoretice privind formarea legăturii subiective în cazul răspunderii penale a persoanelor juridice” în *Analele Universității din București, Seria Drept*, 2019, Editura C.H. Beck, p. 134 și urm.

⁷ *Idem*, p. 138.

Despre etapa obiectivă am arătat că „în cadrul acestei etape este realizată latura obiectivă a infracțiunii săvârșită de persoana juridică. Această etapă presupune acea indispensabilă acțiune/inacțiune umană revelată de toată doctrina în materie care va atrage și răspunderea penală a persoanei juridice”⁸. Activitatea infracțională propriu-zisă, actul de executare, va fi realizat astfel în etapa obiectivă, iar locul săvârșirii infracțiunii se poate stabili în acea locație.

Totuși, cele două etape, deși pot fi simultane, de regulă, vor fi diferite. Sunt ambele relevante pentru stabilirea locului săvârșirii infracțiunii?

Etapă subiectivă în cazul persoanelor fizice este denumită faza internă a infracțiunii și nu are relevanță din punct de vedere penal⁹, atât timp cât nu se ajunge în faza oratorie, care este însă o latură externă a perioadei interne a infracțiunii și care poate duce la consumarea unei infracțiuni, cum ar fi o formă de pluralitate constituită sau infracțiunea de amenințare¹⁰. Specificul acestei etape în cazul persoanelor juridice este că, uneori, voința persoanei juridice se „obiectivază”¹¹, deci această etapă internă, subiectivă a infracțiunii, ar putea lăsa urme materiale care ulterior să poată fi investigate. Or, o astfel de manifestare de voință a unei persoane juridice, exprimată de regulă de persoanele fizice care formează organele statutare¹², ar putea fi stabilit că a fost exprimată într-o anumită locație, locație diferită însă de locul în care ulterior a fost comisă fapta în etapa obiectivă.

Pot exista situații în care această primă etapă subiectivă să fie determinantă pentru persoana juridică, locul în care s-a luat hotărârea comiterii unei infracțiuni fiind indisolubil legat de scopul persoanei juridice, spre exemplu în situația în care pentru persoana juridică ar fi irelevantă locația în care este ulterior realizat elementul material.

Credem că și în aceste situații, luarea hotărârii infracționale, chiar dacă lasă urme materiale, va fi doar un act de pregătire pentru comiterea infracțiunii săvârșite ulterior de persoana juridică.

Un alt specific al infracțiunilor comise de persoana juridică este că elementul material este reprezentat de o faptă prevăzută de legea penală săvârșită în realizarea obiectului de activitate, în interesul sau în numele său. Dacă faptele comise în obiectul de activitate sunt chiar faptele persoanei juridice, nu același lucru poate fi spus întotdeauna de faptele comise în interesul sau în numele său. În cazul acestora, ar putea fi mai relevantă etapa subiectivă, astfel cum am arătat, decât cea obiectivă, întrucât acestea pot fi comise într-o locație cu care persoana juridică nu are nicio legătură – sediu, activitate, competență etc.

⁸ *Idem*, p. 144.

⁹ L.V. Lefterache, *op. cit.*, p. 372.

¹⁰ *Idem*, p. 373.

¹¹ R. Rizoiu în M. Nicolae (coordonator), V. Bicu, G.-A. Ilie, R. Rizoiu, *Drept civil. Persoanele*, Editura Universul Juridic, București, 2016, p. 380.

¹² G.-A. Lazăr, „Criterii de evaluare a vinovăției persoanei juridice”, în *Analele Universității din București, Seria Drept*, 2019, Editura C.H. Beck, p. 157.

1.3. Aplicarea regulilor în cazul infracțiunilor comise de persoane juridice

Înainte de a se ajunge la teoria ubicuității, care se regăsea și în reglementarea anterioară a Codului penal 1969, într-o formă puțin diferită¹³, au fost elaborate mai multe teorii, dintre care alături de ubicuitate mai este o teorie care prezintă, ipotetic, interes în cazul persoanelor juridice.

În cazul infracțiunilor săvârșite în realizarea obiectului de activitate, teoria ubicuității este cea mai bună decizie pentru aplicare, întrucât acțiunile comise în realizarea obiectului de activitate sunt chiar faptele persoanei juridice, obiectul de activitate fiind materializarea într-o formă legală a activității acesteia.

Dacă analizăm infracțiunile comise în interesul persoanei juridice, o teorie care ar putea fi relevantă este cea a *voinței infractorului*, bazată pe un criteriu pur subiectiv, respectiv locul unde infractorul persoană juridică a urmărit să se realizeze rezultatul – chiar dacă acest rezultat s-a produs într-o altă locație¹⁴. La fel, în cazul infracțiunilor comise în numele persoanei juridice, același criteriu ar putea sta la baza stabilirii locului săvârșirii infracțiunii, având în vedere locul specific dat de raportul de prepușenie dintre persoana juridică și persoana fizică agent.

În continuare, vom analiza aplicarea teoriei ubicuității în cazul persoanelor juridice (1.3.1.), aplicarea regulilor în contextul specificului vinovăției persoanei juridice (1.3.2.) și relevanța sediului persoanei juridice pentru stabilirea locului săvârșirii infracțiunii (1.3.3.).

1.3.1. Teoria ubicuității – aplicarea în cazul persoanelor juridice

Regula ubicuității am stabilit că presupune că infracțiunea se va considera săvârșită acolo unde s-a efectuat un act de executare, de instigare sau de complicitate ori s-a produs, chiar și doar în parte, rezultatul infracțiunii. În cazul infracțiunilor comise de persoane juridice, art. 135 C.pen. stabilește că persoana juridică răspunde pentru infracțiunile comise în obiectul de activitate, interesul ori numele său. Infracțiunea va fi săvârșită de o persoană fizică, aceasta nefiind însă necesar a fi identificată în toate cazurile pentru atragerea răspunderii penale a persoanei juridice.

Prin coroborarea celor două reguli, putem observa că principiul ubicuității va opera în mod aproape identic în cazul persoanei juridice, cu mențiunea suplimentară că dacă persoana juridică realizează un act de executare, instigare sau de complicitate într-o altă locație decât cele relevante pentru persoanele fizice, atunci infracțiunea se va considera săvârșită inclusiv în cazul persoanelor juridice.

O limită a teoriei ubicuității în cazul persoanelor juridice este însă imposibilitatea suprapunerii perfecte între modalitățile în care poate fi atrasă

¹³ Art. 143 alin. (2) C.pen. 1968: „Infracțiunea se consideră săvârșită pe teritoriul țării și atunci când pe acest teritoriu ori pe o navă sau aeronavă română s-a efectuat numai un act de executare ori s-a produs rezultatul infracțiunii”.

¹⁴ C. Barbu, *Aplicarea legii penale în spațiu și timp*, Editura Științifică, București, 1972, p. 32.

răspunderea penală a persoanei juridice și formele de participație. Ce se întâmplă dacă persoana juridică are o contribuție în comiterea infracțiunii (având în vedere că e comisă în obiectul său de activitate, în interesul ori în numele său) și totuși acesteia nu îi poate fi atribuită o formă de participație?

Analizând pluralitatea de făptuitori, profesorul Costică Bulai arăta că „oricât de mulți subiecți activi ar fi, unicitatea infracțiunii nu este influențată. Calificarea faptei, determinarea locului și timpului săvârșirii acesteia și, în genere, stabilirea conținutului infracțiunii săvârșite se răsfrânge asupra tuturor făptuitorilor”¹⁵.

Așadar, aplicând această sferă, infracțiunea comisă va rămâne unică, indiferent de calitatea în care persoana juridică va răspunde pentru săvârșirea ei – care, în lipsa altor indicii, ar fi cea de autor. Or, inclusiv în cazul formelor de pluralitate naturală și pluralitate constituită de făptuitori, deși toate persoanele implicate răspund în calitate de autor, fapta rămâne unică.

Concluzionând, credem că aplicabilitatea teoriei ubicuității nu pune probleme în cazul faptelor comise de o pluralitate de făptuitori persoane juridice – persoane fizice, indiferent de calitățile în care răspund fiecare.

1.3.2. Aplicarea regulilor în contextul specificului vinovăției persoanei juridice

Vinovăția persoanelor juridice este conturată de către organele sale de conducere, formate din persoanele fizice cu putere de decizie în cadrul acesteia, pe care cu o altă ocazie le-am denumit *decidenți*¹⁶.

Specificul persoanelor juridice față de persoanele fizice face ca voința acestora, de multe ori, să se obiectiveze și să lase astfel inclusiv urme materiale, astfel încât să poată fi probată cu certitudine când și unde a luat o persoană juridică decizia comiterii unei anumite infracțiuni. În aceste situații, ne punem întrebarea dacă stabilirea acestei locații ar putea atrage competența organelor de urmărire penală și a instanței de judecată din acea jurisdicție, în lipsa altor elemente care să atribuie competența în acel loc.

Deși un răspuns afirmativ ar putea fi tentant, nu putem să operăm o astfel de analogie, dat fiind că în cazul persoanelor fizice luarea hotărârii infracționale este inclusă în faza internă a infracțiunii¹⁷ și nu poate atrage niciodată răspunderea penală de una singură. Până la urmă, luarea hotărârii infracționale de persoana juridică este, în lipsa altor circumstanțieri, un simplu act de pregătire, fără relevanță penală și cu atât mai mult fără relevanță pentru stabilirea locului săvârșirii infracțiunii.

Așadar, chiar dacă avem dovezi certe că o persoană juridică a luat hotărârea infracțională la un anumit moment într-un anumit loc, acesta nu va fi relevant pentru stabilirea locului săvârșirii infracțiunii atât timp cât această

¹⁵ C. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Editura All Educațional S.A., București, 1997, p. 425.

¹⁶ D. Herinean, *op.cit.*, p. 137.

¹⁷ L.V. Lefterache, *op. cit.*, p. 372.

activitate nu ar putea fi calificată ca fiind un act de executare, de determinare sau de ajutor pentru comiterea faptei prevăzute de legea penală.

1.3.3. Relevanța sediului persoanei juridice

Este sediul persoanei juridice o chestiune importantă și/sau relevantă pentru stabilirea locului săvârșirii faptei penale? Răspunsul poate varia, în funcție de natura infracțiunii comise.

Dacă în cazul anumitor infracțiuni, specificul acestora face ca săvârșirea lor să se realizeze la sediul persoanei juridice [cum ar fi infracțiunile de evaziune fiscală reglementate în Legea nr. 241/2005; infracțiunea de bancrută simplă, întrucât introducerea cererii de deschidere a procedurii insolvenței se face la instanța de la sediul debitoare; infracțiunea de nerespectarea hotărârilor judecătorești în variantele incriminate în art. 287 alin. (1) lit. d) și e)], în cazul altora sediul persoanei juridice poate fi irelevant pentru activitatea infracțională, cum ar fi în cazul accidentelor de muncă pe șantierele unei societăți situate într-o altă parte a țării decât este sediul persoanei juridice.

Creдем astfel că putem spune că sediul persoanelor juridice este relevant pentru stabilirea locului comiterii unei infracțiuni de către o persoană juridică doar în acele ipoteze în care fie specificul infracțiunii o impune, fie când la sediul persoanei juridice se realizează un act de executare, instigare (spre exemplu, comunicarea hotărârii infracționale către angajatul delegat cu săvârșirea elementului material) sau de complicitate. În cazul spitalelor, spre exemplu, răspunderea penală a acestora pentru infracțiunile contra vieții ar putea fi antrenată, când se identifică o obligație și o vinovăție proprie, inclusiv în cazul faptelor comise în afara spitalului, întrucât spitalul trebuie să aibă o conduită prudentă și diligentă inclusiv în legătură cu furnizarea de bunuri sau servicii¹⁸, cum ar fi întreținerea ambulanțelor. Vom mai arăta însă *infra* că sediul inculpatei persoană juridică poate fi un criteriu relevant din punct de vedere al stabilirii competenței teritoriale a organelor judiciare, atunci când locul săvârșirii infracțiunii nu este cunoscut.

2. De ce e important să fie stabilit locul săvârșirii infracțiunii?

Implicațiile corecte stabiliri a locului săvârșirii infracțiunii sunt multiple și trebuie privite din mai multe perspective. Vom începe cu perspectiva dreptului penal material (2.1.), apoi cu cea a dreptului procesual penal (2.2.) și vom finaliza cu o perspectivă de cooperare judiciară internațională, mai exact cu cea a Parchetului European (2.3.).

¹⁸ L.V. Lefterache, „Răspunderea penală a persoanei juridice. Răspunderea spitalului în cazul infracțiunilor contra vieții, integrității corporale și sănătății săvârșite din culpă”, în *Caiete de Drept Penal* nr. 01/2011, p. 39 (ceeol.com).

2.1. Importanța determinării locului săvârșirii infracțiunii în dreptul material – Competența teritorială a României

Prima discuție în care corecta stabilire a locului săvârșirii infracțiunii are implicații deosebite este cea a aplicării legii penale în spațiu. Când o infracțiune este comisă pe teritoriul României, raportul juridic de conflict generat între statul român și această faptă este indiscutabil¹⁹, indiferent de naționalitatea celui care o comite.

Normele conflictuale care reglementează principiile de aplicare a legii penale în spațiu²⁰ sunt regăsite în art. 8-14 C.pen. Vom analiza, succint, în continuare, cele patru principii, subliniind specificul fiecăruia în cazul infracțiunilor comise de persoane juridice.

Principiul teritorialității. Premisa acestui principiu, reglementat în art. 8 C.pen., este că infracțiunea este comisă pe teritoriul României, conform regulilor deja studiate în secțiunea I a lucrării. În aplicarea acestui principiu este irelevantă naționalitatea persoanelor care comit această infracțiune, fiind reglementate totuși câteva excepții de la această regulă în art. 13 C.pen., excepții bazate pe imunitatea de jurisdicție a unor categorii de persoane. Se observă însă că niciuna din excepțiile reglementate nu face referire expresă la persoane juridice, dar nu este exclus ca anumite tratate internaționale să stabilească persoane juridice sau categorii de persoane juridice care nu sunt supuse jurisdicției Statului Român. În doctrină s-a arătat că trebuie admisă inclusiv posibilitatea atragerii răspunderii penale a persoanei juridice străine care a comis o infracțiune pe teritoriul României, chiar dacă aceasta nu a dobândit personalitate juridică potrivit legislației românești și inclusiv în situația în care răspunderea penală a persoanelor juridice nu este admisă în statul în care aceasta este înregistrată²¹.

Principiul personalității. Regulile stabilite în art. 9 C.pen. au ca premisă, dincolo de săvârșirea infracțiunii în afara teritoriului României, calitatea subiectului activ de cetățean român sau persoană juridică română²². Astfel, infracțiunile comise de persoanele juridice române, chiar în afara jurisdicției teritoriale, pot fi sancționate în temeiul legislației române, dacă îndeplinesc anumite condiții. Condițiile de fond privesc fie ca pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea comisă să fie detențiunea pe viață ori închisoarea mai mare de

¹⁹ L.V. Lefterache, *Drept penal. Partea generală, op. cit.*, p. 124.

²⁰ *Idem*, p. 125.

²¹ M.-I. Michinici, M. Dunea, *Drept penal. Partea generală. Curs teoretic în domeniul licenței*, Editura Hamangiu, București, 2017, pp. 244-244. Aceiași autori arată că o astfel de posibilitate nu trebuie împiedicată de dificultățile practice pe care le-ar putea presupune punerea în aplicare a unei astfel de soluții.

²² Sub imperiul vechii reglementări nu exista o prevedere similară în cazul persoanelor juridice, sens în care în doctrină s-a afirmat că legea actuală este mai drastică decât cea veche sub acest aspect. A se vedea M.-I. Michinici, M. Dunea în T. Toader, M.-I. Michinici, R. Răducanu, A. Crișu-Ciocintă, S. Rădulețu, M. Dunea, *Noul Cod penal: comentarii pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2014, p. 35.

10 ani²³, fie ca infracțiunea să fie reglementată inclusiv în statul în care a fost săvârșită sau să fie comisă într-un loc care nu este supus jurisdicției niciunui stat. Condiția de procedură este autorizarea punerii în mișcare a acțiunii penale de către un procuror general, în condițiile arătate în art. 9 alin (3) C.pen. Calitatea de persoană juridică română se verifică la data săvârșirii infracțiunii²⁴, iar în caz de pierdere ulterioară a acestei calități, ar putea fi incidente dispozițiile art. 151 C.pen.²⁵.

Cu privire la condiția dublei incriminări, în cazul persoanelor juridice este de asemenea necesar ca statul în care este comisă o infracțiune de către persoana juridică să aibă reglementată în legislația sa răspunderea penală a persoanei juridice sau măcar o formă de răspundere administrativ-penală a persoanei juridice²⁶. În aceste din urmă cazuri, răspunderea penală a persoanei juridice ar putea fi atrasă în România dacă, evaluându-se criteriile Engel²⁷ dezvoltate în jurisprudența

²³ Chiar dacă pedeapsa principală în cazul persoanelor juridice poate fi doar amenda, este evident că prin referirea la pedeapsa prevăzută de lege în această manieră legiuitorul nu a vrut să excludă persoanele juridice de la aplicabilitatea acestui principiu, ci doar să instituie un criteriu obiectiv.

²⁴ L.V. Lefterache în G. Bodoroncea, V. Cioclei, I. Kuglay, L.V. Lefterache, T. Manea, I. Nedelcu, F.-M. Vasile, G. Zlati, *Codul penal. Comentariu pe articole*. ed. a III-a, Editura C.H. Beck, București, 2021, p. 61.

²⁵ Pentru un studiu în privința acestor dispoziții, a se vedea A.-R. Trandafir, *Transmiterea răspunderii penale în cazul reorganizării persoanei juridice*, publicat în A.-R. Trandafir, G.-A. Lazăr (coord.), *Răspunderea penală a persoanei juridice. O instituție transatlantică. De la evaluarea vinovăției la aplicarea și executarea sancțiunilor*, Editura Solomon, București, 2021, p. 138-156.

²⁶ F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală, Volumul I*, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 183.

²⁷ Denumite după Hotărârea Curții în care au fost citate pentru prima dată: Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Engel și alții împotriva Țărilor de Jos (Marea Cameră) din 8 iunie 1976 (cererile nr. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, seria A, nr. 22, § 82). *Reamintim că primul criteriu Engel se referă la calificarea prevederii drept dispoziție de drept penal conform dreptului național. Totuși, Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu interpretează această încadrare ca fiind determinantă, ci doar ca reprezentând un punct de plecare al examinării. În cadrul celui de al doilea criteriu Engel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului examinează mai întâi sfera destinatarilor unei reglementări care prevede sancționarea unei anumite încălcări. În cazul în care o reglementare se adresează tuturor, iar nu – precum, de exemplu, în dreptul disciplinar – unui grup care are un anumit statut, acesta este un argument care poate fi invocat în favoarea caracterului penal al sancțiunii. În plus, Curtea Europeană a Drepturilor Omului se întemeiază pe finalitatea sancțiunii aplicabile în temeiul dispoziției penale. Sancțiunea nu are caracter penal atunci când are ca finalitate numai o reparare a daunelor materiale. În schimb, în cazul în care sancțiunea are ca scop pedepsirea și prevenirea, aceasta are caracter penal. În plus, Curtea Europeană a Drepturilor Omului ia în considerare în jurisprudența recentă aspectul dacă sancționarea încălcării are drept obiectiv apărarea unor valori și a unor interese a căror protecție este garantată în mod obișnuit de normele de drept penal. Aceste elemente trebuie apreciate în ansamblu. Al treilea criteriu Engel se referă la natura și la gravitatea pedepsei aplicabile. În cazul pedepselor privative de libertate, se prezumă în general caracterul penal al sancțiunii, această prezumție putând fi răsturnată numai în cazuri excepționale. Și amenzile pentru a căror neplată este*

C.E.D.O., s-ar ajunge la concluzia că sancțiunile ce pot fi aplicate persoanelor juridice în statul respectiv au o natură penală²⁸. În doctrină s-a formulat și o altă opinie, în sensul că interpretarea condițiilor legale din legislația noastră nu impune ca răspunderea penală a persoanei juridice să fie reglementată pe teritoriul celeilalte țări, neexistând niciun impediment în acest sens, fiind totodată irelevantă dobândirea de către persoana juridică a unei forme de personalitate juridică potrivit legislației respectivului stat²⁹.

Principiul realității. Analizând acest principiu consacrat de art. 10 C.pen., se observă că acesta se aplică exclusiv în cazul infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării *de către un cetățean străin sau o persoană fără cetățenie*. Prin utilizarea noțiunilor de cetățean/cetățenie, legiuitorul a exclus, implicit, posibilitatea aplicării acestui principiu în cazul în care subiectul activ al infracțiunii este o persoană juridică, având în vedere că aceasta nu poate fi caracterizată de cetățenie, ci doar de naționalitate. O referire expresă la persoana juridică se regăsește cu privire la subiectul pasiv al infracțiunii, putând atrage incidența principiului realității inclusiv săvârșirea unei infracțiuni împotriva unei persoane juridice române, calitate care se verifică la data săvârșirii infracțiunii³⁰. Deși această reglementare pare a fi o opțiune conștientă a legiuitorului, dată fiind formularea art. 9 C.pen, astfel încât nu sunt probleme de interpretare în acest sens, chiar dacă ar fi interpretată ca o omisiune sau o necorelare legislativă, principiul legalității ar împiedica orice încercare de a extinde sfera de aplicare a principiului realității în cazul persoanelor juridice străine, fiind vorba de o veritabilă analogie în defavoarea făptuitorului.

Principiul universalității. La fel ca în cazul principiului realității, art. 11 C.pen. pare a exclude aplicabilitatea în cazul persoanei juridice. De această dată, dincolo de referirea la noțiunea de cetățenie, textul de lege impune o condiție suplimentară, respectiv să fie vorba de o persoană „care se află de bunăvoie pe teritoriul României”. Or, formularea acestei condiții exclude orice posibilitate de analiză a îndeplinirii sale cu privire la o persoană juridică. Prin urmare, chiar dacă anumite tratate internaționale ar impune obligația statului român de a o reprima (cum ar fi, spre exemplu, Regulamentul EPPO³¹), formularea acestui text ar duce la imposibilitatea aplicării legii penale române în acele situații. Astfel cum s-a remarcat în doctrină, inexistența unui text care să permită atragerea răspunderii penale a persoanelor juridice în temeiul acestui principiu poate duce la incapacitatea statului român de a-și onora obligațiile asumate prin convenții internaționale³².

aplicabilă o pedeapsă privativă de libertate sau care determină o înscriere în cazierul judiciar reprezentivă, de regulă, elemente care indică existența unei proceduri penale.

²⁸ F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, p. 183.

²⁹ M.-I. Michinici, M. Dunea, *op. cit.*, p. 254.

³⁰ L.V. Lefterache în G. Bodoroncea, V. Cioclei, I. Kuglay, L.V. Lefterache, T. Manea, I. Nedelcu, F.-M. Vasile, G. Zlati, *op. cit.*, p. 62.

³¹ A se vedea infra, Subsecțiune 2.3.

³² M.-I. Michinici, M. Dunea, *op. cit.*, p. 284.

Analizând în perspectivă toate aceste principii, observăm importanța deosebită a stabilirii locului săvârșirii infracțiunii, în general, pentru stabilirea principiului care este incident pentru atragerea răspunderii penale, date fiind diferențele majore între condițiile necesare în cazul fiecăruia și, în special în cazul persoanelor juridice, pentru că infracțiunile comise de persoane juridice străine pot fi analizate în contextul legii penale române doar dacă sunt săvârșite pe teritoriul României. Nu în ultimul rând, stabilirea locului săvârșirii infracțiunii poate avea relevanță pentru individualizarea sancțiunilor ce urmează a fi aplicate³³, inclusiv în cazul persoanelor juridice, întrucât criteriile generale de individualizare sunt general aplicabile inclusiv în cazul persoanelor juridice³⁴, neexistând o reglementare separată a modului în care acestea trebuie interpretate atunci când vine vorba de răspunderea penală a persoanelor juridice³⁵.

2.2. Importanța determinării locului săvârșirii infracțiunii în dreptul procesual penal - Competența potrivit art. 41 și 42 C.pr.pen

Stabilirea locului săvârșirii infracțiunii prezintă anumite specificități în cazul dreptului procesual penal. Există inclusiv o diferență (în parte) diferită, art. 41 alin. (2) C.pr.pen. stabilind că „(2) Prin locul săvârșirii infracțiunii se înțelege locul unde s-a desfășurat activitatea infracțională, în totul sau în parte, ori locul unde s-a produs urmarea acesteia”.

2.2.1. Infracțiunile săvârșite pe teritoriul României – art. 41 C.pr.pen.

Dacă în cazul dreptului penal material este suficient să stabilim că infracțiunea a fost comisă inclusiv pe teritoriul României, nefiind necesar să studiem locația și în cuprinsul acestuia, în dreptul procesual penal trebuie stabilit inclusiv locul din interiorul teritoriului României în care a fost comisă fapta, pentru a se putea stabili competența teritorială a instanțelor.

Astfel, art. 41 alin. (1) C.pr.pen. reglementează ordinea legală în funcție de care este stabilită competența teritorială: „a) locul săvârșirii infracțiunii; b) locul în care a fost prins suspectul sau inculpatul; c) locuința suspectului sau inculpatului

³³ În doctrină s-a arătat că prin „împrejurările în care a fost comisă infracțiunea”, sintagmă care a fost utilizată în primul criteriu de individualizare a pedepselor reglementat în art. 74 alin. (1) lit. a) C.pen., se înțelege inclusiv locul și timpul săvârșirii faptei. A se vedea Ș.-I. Sorohan, „Predictibilitate în individualizarea sancțiunilor. Studiu de jurisprudență asupra criteriilor de individualizare a măsurilor educative”, în *Analele Universității din București. Seria Drept* nr. 1/2020, p. 293. Astfel, apreciem noi, locul săvârșirii unei infracțiuni poate avea relevanță inclusiv în cazul săvârșirii unei infracțiuni de către o persoană juridică.

³⁴A.-R. Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, ed. a II-a, Editura C.H. Beck, București, 2021, p. 409. Autoarea citată arată totuși că există unele criterii de individualizare incompatibile cu persoana juridică, astfel cum ar fi situația familială, educația și starea de sănătate, opinie cu care suntem de acord. Totuși, în privința vârstei, credem că ar putea fi avută în vedere la individualizare „vârsta” persoanei juridice.

³⁵ G.-A. Lazăr, *Sistemul sancționator aplicabil persoanelor juridice*, Editura Universul Juridic, București, 2021, p. 303.

persoană fizică ori, după caz, sediul inculpatului persoană juridică, la momentul la care a săvârșit fapta; d) locuința sau, după caz, sediul persoanei vătămate". Se observă că, din aceste criterii, doar primul are relevanță în legătură cu săvârșirea efectivă a infracțiunii, celelalte fiind determinate de elemente extrinseci infracțiunii, care au legătură fie cu persoana suspectului sau inculpatului, fie cu persoana vătămată. În doctrină se arată că relevanța locului săvârșirii este dată de faptul că acolo se găsesc mai ușor probele, iar hotărârea judecătorească ar putea avea un rol educativ mai mare și ar atrage rezonanța maximă³⁶. Pe baza acestei ordini legale, organul judiciar în circumscripția căruia se află locul săvârșirii infracțiunii are prioritate față de cele ale căror circumscripții sunt descrise la literele ulterioare³⁷.

Rămânând tributar regulii ubicuității inclusiv pe teritoriul României, legiuitorul a stabilit, în cuprinsul art. 41 alin. (3) C.pr.pen., că atunci când mai multe instanțe sunt competente să judece o infracțiune potrivit locului săvârșirii infracțiunii, adică atunci când infracțiunea a fost săvârșită în jurisdicția teritorială a mai multor instanțe de grad egal, toate aceste instanțe ar fi competente să judece respectiva infracțiune.

Sunt stabilite și câteva reguli derogatorii, spre exemplu prin dispozițiile art. 41 alin. (4) C.pr.pen. competența este atribuită instanței mai întâi sesizate când niciunul dintre locurile prevăzute în criteriile legale atributive de competență nu este cunoscut sau când sunt sesizate succesiv două sau mai multe instanțe dintre cele competente potrivit acestora. Nu în ultimul rând, ordinea atribuirii competenței este salvagardată de art. 41 alin. (4) C.pr.pen., care stabilește că aceasta se aplică în cazul în care două sau mai multe instanțe sunt sesizate simultan ori urmărirea penală s-a efectuat cu nerespectarea acestei ordini³⁸.

Analizând toate aceste reguli, se observă că locul săvârșirii infracțiunii joacă un rol extrem de important și în materia dreptului procesual penal. Definiția acestuia este asemănătoare cu cea din dreptul penal material, diferențele fiind date de utilizarea noțiunilor de „activitate infracțională”, care însă este în consens cu definiția tributară teoriei ubicuității din art. 8 alin. (4) C.pen. și a celei de „urmare”, care reprezintă o formă mai corectă de a exprima spiritul noțiunii de *rezultat* utilizate în art. 8 alin. (4) C.pen., fiind evident că acesta se referă la urmarea imediată a infracțiunii, iar nu la rezultat, nefiind intenția legiuitorului de a exclude infracțiunile de pericol de la această regulă³⁹.

Criteriul reglementat în art. 41 alin. (1) lit. b) C.pr.pen. nu va fi, în principiu, aplicabil în cazul persoanelor juridice, întrucât este incompatibil cu natura acestora, dat fiind că nu pot fi „prinse” într-o anumită locație. Acest criteriu este relevant doar în legătură cu persoanele fizice, acestea putând fi prinse într-un

³⁶ Gh. Mateuț, *Procedură penală. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2019, p. 352.

³⁷ A. Zarafiu, *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, Editura C.H. Beck, București, 2015, p. 131.

³⁸ A. Crișu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016, pp. 222-223.

³⁹ În același sens, a se vedea F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, p. 174.

anumit loc. Astfel, aplicarea lui în cazul persoanelor juridice se poate realiza doar prin tranzitivitate, prin identificarea și prinderea persoanei fizice agent al răspunderii sale penale într-o anumită locație. Credem însă că acest criteriu trebuie utilizat cu precauție dacă investigația vizează și o persoană juridică, întrucât, în principiu, persoana juridică nu a decis să se afle/ascundă într-o anumită locație, cum de exemplu poate fi cazul persoanei juridice.

Următorul criteriu însă, cel prevăzut în art. 41 alin. (1) lit. c) C.pr.pen., face referire expresă la inculpatul persoană juridică, mai exact la locul în care se afla sediul acesteia la momentul la care a săvârșit fapta. Este interesant de observat că dacă în cazul persoanei fizice se face referire la „*locuința suspectului sau inculpatului persoană fizică*” (s.n., D.H.), sediul avut în vedere este exclusiv al „*inculpatului persoană juridică*”.

O altă precizare este legată de mențiunea din finalul acestui criteriu, respectiv „*la momentul la care a săvârșit fapta*”. În doctrină s-a arătat că necesitatea acestei mențiuni a apărut în contextul unei practici neunitare de sub imperiul Codului de procedură penală anterior, când unele instanțe considerau sediul la data comiterii faptei, iar altele la data sesizării instanței⁴⁰. Un alt beneficiu al acestei mențiuni este evitarea practicii anterioare în care se efectuau declinări succesive după cum făptuitorul își schimba domiciliul⁴¹, sens în care se evită acordarea posibilității persoanelor fizice și persoanelor juridice de a efectua un *forum shopping* prin schimbarea domiciliului sau sediului.

2.2.2. *Infrațiunile săvârșite în afara teritoriul României – art. 42 C.pr.pen.*

Regula în cazul persoanelor juridice este stabilită potrivit art. 42 alin. (1) C.pr.pen., în sensul că dacă o persoană juridică săvârșește o infracțiune în afara teritoriului României, competența de a judeca fapta aparține instanțelor în circumscripția cărora se află sediul inculpatului persoană juridică.

Reamintim că potrivit celor analizate *supra*, la subsecțiunea 2.1., infracțiunile comise de persoane juridice străine sunt de competența României doar dacă sunt comise pe teritoriul României, întrucât principiile realității și universalității nu sunt aplicabile în cazul persoanelor juridice.

Așadar, considerăm că deși nu se precizează expres la art. 42 C.pr.pen. și, mai mult decât atât, se face referire expresă la ipoteza în care „*inculpatul (...) nu are sediul în România*”, regulile subsidiare stabilite la alin. (2) nu pot fi aplicabile persoanelor juridice. Mai exact, discutând de fapte comise în afara teritoriului României, dacă persoana juridică nu are sediu în România, situație în care nu poate fi considerată o persoană juridică română, aceasta nu va putea răspunde nici în temeiul principiului teritorialității, nici în temeiul principiului personalității. Or, potrivit interpretării *per a contrario* a art. 10-11 C.pen., statul român nu este competent pentru infracțiunile comise de persoane juridice străine care nu sunt comise pe teritoriul român.

⁴⁰ I. Kuglay în M. Udroui (coord.), *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*, ed. 3, Editura C.H. Beck, 2020, p. 295.

⁴¹ *Ibidem*.

Practic, se ajunge la situația în care singura utilitate a dispozițiilor art. 42 alin. (2) C.pr.pen. în cazul persoanelor juridice este stabilirea competenței teritoriale a instanței care va constata că România nu are competența de a judeca faptele cu care aceasta a fost sesizată.

2.3. Importanța determinării locului săvârșirii infracțiunii în cooperarea judiciară internațională – Competența EPPO

Ajungând la cea de-a treia perspectivă, cea de cooperare judiciară internațională, vom face referire la activitatea Parchetului European, instituție creată prin Regulamentul (UE) 2017/1939 al Consiliului din 12 octombrie 2017 de punere în aplicare a unei forme de cooperare consolidată în ceea ce privește instituirea Parchetului European (EPPO)⁴².

Înainte de a trece la subiectul teritorialității, vom prezenta, succint, competența materială a Parchetului European, care este reglementată în art. 22 din Regulamentul EPPO, prin trimitere la Directiva PIF⁴³. După cum se menționează cu titlu generic încă din dispozițiile art. 86 alin. (2) din T.F.U.E., Parchetul European are ca scop și, în consecință, ca domeniu de competență, cercetarea infracțiunilor care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene. Fără a intra în prea multe detalii în legătură cu acest subiect⁴⁴, menționăm că EPPO este competent cu privire la infracțiunile privind fraudă care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii [art. 3 din Directiva PIF, având corespondent în legislația noastră infracțiunile împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene reglementate în Secțiunea 4¹ din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție și, în privința infracțiunilor de fraudă fiscală referitoare la TVA, corespondentul național este reprezentat de art. 8 și 9 din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale – EPPO este competent în privința acestor din urmă infracțiuni doar atunci când sunt legate de teritoriul a două sau mai multe state membre și când au produs un prejudiciu de cel puțin 10.000.000 euro, astfel cum reiese din dispozițiile art. 22 alin. (1) din Regulamentul EPPO], alte infracțiuni care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii (reglementate în art. 4 din Directiva PIF: infracțiunile de spălarea banilor, reglementate în art. 49 din Legea nr. 129/2019 infracțiunile de corupție activă și pasivă – conform legii interne, doar luarea și darea de mită, nefiind incluse în reglementarea europeană traficul și cumpărarea de influență⁴⁵ – și deturnarea de fonduri), participarea la o organizație criminală [art. 22 alin. (2) din Regulamentul

⁴² Publicat în J. Of., seria L, nr. 283/1 din 31 octombrie 2017.

⁴³ Denumirea cotidiană dată Directivei (UE) 2017/1371 a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2017 privind combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii prin mijloace de drept penal, publicată în JOUE nr. L 198 din 28 iulie 2017, p. 29-41.

⁴⁴ Pentru o prezentare amplă, a se vedea A. Șandru, M. Morar, D. Herinean, O. Predescu, *Parchetul European. Reglementare. Controverse. Explicații*, Editura Universul Juridic, București, 2021, pp. 15-35.

⁴⁵ *Idem*, pp. 71-72.

EPPO, având corespondent infracțiunea prevăzută în art. 367 C.pen.] și infracțiunile legate în mod indisolubil de un comportament infracțional care intră în domeniul de reglementare al Directivei PIF⁴⁶.

2.3.1. Competența teritorială a EPPO

Ajungând la competența teritorială a Parchetului European, *sedes materiae* este art. 23 din Regulamentul EPPO. Prima regulă cu privire la infracțiunile pentru care EPPO este competentă este trasată la litera (a), care este regula teritorialității, respectiv infracțiunile care „(a) au fost săvârșite integral sau parțial pe teritoriul unuia sau mai multor state membre”. Prima chestiune care trebuie menționată este legată de noțiunea de stat membru, care în acest context se referă doar la statele membre U.E. care fac parte din forma consolidată de cooperare transpusă în Regulamentul EPPO⁴⁷, iar nu la toate statele membre U.E.⁴⁸.

Aceste norme de competență teritorială sunt completate de două norme de competență personală, derivate din cea teritorială (prin excluderea faptelor comise pe teritoriul unor state membre), respectiv o normă de competență personală generală – art. 23 lit. (b) din Regulamentul EPPO (când infracțiunile „au fost săvârșite de către un resortisant al unui stat membru, cu condiția ca un stat membru să aibă jurisdicție în privința unor astfel de infracțiuni atunci când sunt săvârșite în afara teritoriului său”) – și o normă de competență personală specială, reglementată în art. 23 lit. (c) din același regulament, când infracțiunile „au fost săvârșite în afara teritoriilor prevăzute la litera (a) de o persoană care face obiectul Statutului funcționarilor sau Regimului aplicabil în momentul săvârșirii infracțiunii, cu condiția ca un stat membru să aibă jurisdicție în privința unor astfel de infracțiuni atunci când sunt săvârșite în afara teritoriului său”. Trebuie remarcat că în cazul acestor din urmă două cazuri de competență personală, se face trimitere directă la jurisdicția statelor membre pentru cercetarea respectivelor fapte. Deși o trimitere similară nu se face în cazul art. 23 lit. (a), aceasta este subînțeleasă în acea situație, fiind evident că fiecare stat membru are jurisdicție în cazul infracțiunilor comise pe teritoriul său.

În cazul teritorialității, observăm diferența față de reglementările naționale din România prezentate anterior – atât art. 8 alin. (4) C.pen., cât și art. 41 alin. (1) C.pr.pen. – ambele reglementări interne având în aparență o definiție mai extinsă a teritorialității, incluzând și situația dacă urmarea imediată a infracțiunii a fost realizată în tot sau în parte pe teritoriul României. Credem că această situație ar putea reprezenta o problemă a Regulamentului, întrucât, dat fiind specificul infracțiunilor de competența EPPO, acestea sunt îndreptate *lato sensu* în privința intereselor financiare ale Uniunii Europene, astfel încât, de regulă, fie Uniunea

⁴⁶ Pentru explicațiile pe larg ale noțiunii, a se vedea *idem*, pp. 78-88.

⁴⁷ La momentul redactării prezentei lucrări, acestea sunt : Austria, Belgia, Bulgaria, Croația, Cipru, Cehia, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Italia, Lituania, Letonia, Luxemburg, Malta, Olanda, Portugalia, România, Slovacia, Slovenia, Spania.

⁴⁸ Statele membre U.E. care nu au participat la crearea Parchetului European sunt Danemarca (stat care nu participă la întreg Titlul V din TFUE în cadrul Consiliului), Irlanda, Polonia, Suedia și Ungaria.

Europeană, fie statul membru va fi *persoana vătămată* prin infracțiunile comise. Or, rezultatul se va produce astfel, măcar în parte, pe teritoriul statului membru respectiv, sens în care potrivit definițiilor interne, România va fi competentă să investigheze și judece respectiva infracțiune, fie în baza principiului teritorialității, fie cel puțin în temeiul principiului realității (art. 10 C.pen.). Dar, în situația din urmă, în care faptele au fost săvârșite (din punct de vedere al actelor de executare, instigare și complicitate) exclusiv pe teritoriul unui alt stat terț, care nu este membru al EPPO, de către un cetățean străin, va fi Parchetul European competent pentru această infracțiune, potrivit prevederilor Regulamentului?

La o primă vedere am putea să spunem că nu. Totuși, este greu de imaginat o situație în care niciun act de executare să nu fie realizat pe teritoriul României/ Uniunii Europene și prejudiciul să se producă în România, dar nu este exclus, în special în privința infracțiunilor comise în mediul online (presupunând că este vorba de un proiect finanțat din fonduri europene în care se aplică exclusiv online) sau în cazul altor infracțiuni de competența EPPO, cum ar fi spălarea banilor sau cele de corupție.

În aceste din urmă situații, credem însă că dispozițiile prevăzute în art. 23 lit. (a) din Regulamentul EPPO ar putea fi interpretate în sensul că fac referire la săvârșirea pe teritoriul unui stat membru (inclusiv) conform definițiilor interne stabilite de acestea. Astfel, în situația prezentată *supra*, dacă rezultatul se va produce chiar și în parte în România, infracțiunea va fi considerată comisă pe teritoriul României, atât potrivit art. 8 alin. (4) C.pen., cât și potrivit art. 41 C.pr.pen., astfel încât, prin tranzitivitate, Parchetul European va fi la rândul său competent din punct de vedere teritorial să urmărească o astfel de faptă.

2.3.2. Competența EPPO în cazul persoanelor juridice

Competența EPPO de a cerceta persoane juridice se deduce tot din prevederile Directivei PIF, mai exact din cuprinsul art. 6 și art. 9, deși dispozițiile Regulamentului EPPO nu fac referire expresă la situația unor suspecti sau inculpați persoane juridice⁴⁹. Modelul de răspundere reglementat de această Directivă în cazul persoanei juridice este unul care se poate dovedi problematic în practică⁵⁰, întrucât vine să stabilească exclusiv norme minime de răspundere, care însă sunt

⁴⁹ Pentru o analiză a modalității în care persoanele juridice vor fi parte a investigațiilor EPPO, a se vedea D. Herinean, *Persoana juridică în investigațiile EPPO – o răspundere penală Schrödinger?*, publicat în A.-R. Trandafir, G.-A. Lazăr (coord.), *Răspunderea penală a persoanei juridice. O instituție transatlantică. De la evaluarea vinovăției la aplicarea și executarea sancțiunilor*, Editura Solomon, București, 2021, pp. 53-71.

⁵⁰ În acest sens, a se vedea S. Rădulețu, *Câteva considerații referitoare la răspunderea persoanei juridice prevăzută de Directiva (UE) 2017/1371 a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2017 privind combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii prin mijloace de drept penal*, publicat în A.-R. Trandafir, G.-A. Lazăr (coord.), *op. cit.*, pp. 38-53.

greu de conciliat cu diferențele majore existente între modalitatea de reglementare a acestei instituții în statele membre⁵¹.

Ajungând la competența personală în cazul persoanelor juridice, credem că aceasta poate fi întrunită doar în cazul art. 23 lit. (b). După cum se prevede în Legea nr. 157/2015⁵², *prin resortisant al unui stat se înțelege persoana fizică sau juridică având cetățenia, respectiv naționalitatea aceluși stat, în conformitate cu legislația internă a acestuia*⁵³. Așadar, noțiunea de resortisant al unui stat membru (în engleză, „*national of a Member State*”) include inclusiv persoanele juridice având naționalitatea statului membru. Cu toate acestea, regulile de la art. 23 lit. (c) par rezervate persoanelor fizice, dată fiind imposibilitatea ca o persoană juridică să devină funcționar al Uniunii Europene.

Dacă am observat că pot exista dificultăți în privința aplicării teritorialității în general, problema devine și mai spinoasă atunci când ajungem la persoanele juridice. După cum am arătat, principiile atributive de jurisdicție prevăzute în art. 10-11 C.pen. nu sunt aplicabile în cazul persoanelor juridice.

Astfel, pentru ca România și, în consecință, EPPO să aibă competență pentru a urmări persoane juridice, ar fi necesar fie ca faptele să fie săvârșite pe teritoriul României, fie de către persoane juridice române. Cu privire la săvârșirea infracțiunilor de către persoanele juridice, credem că pot fi adăugate aici toate elementele învederate *supra*, la punctele 2.1. și 2.2.

2.3.3. Trimiterea în judecată a cauzelor EPPO

O ultimă chestiune controversată în privința activității EPPO în contextul locului săvârșirii infracțiunii rezidă din dispozițiile art. 36 din Regulament. Regula generală este reglementată în art. 36 alin. (3), conform căreia trimiterea în judecată se va realiza în statul membru în care procurorul european delegat a efectuat urmărirea penală. În această situație nu există probleme, întrucât în mod cert, dacă procurorul european delegat a avut competența de a efectua urmărirea penală,

⁵¹ D. Herinean, *Persoana juridică în investigațiile EPPO – o răspundere penală Schrödinger?*, *op. cit.*, p. 66.

⁵² Legea pentru ratificarea Tratatului dintre Regatul Belgiei, Republica Cehă, Regatul Danemarcei, Republica Federală Germania, Republica Estonia, Republica Elenă, Regatul Spaniei, Republica Franceză, Irlanda, Republica Italiană, Republica Cipru, Republica Letonia, Republica Lituania, Marele Ducat al Luxemburgului, Republica Ungară, Republica Malta, Regatul Țărilor de Jos, Republica Austria, Republica Polonă, Republica Portugheză, Republica Slovenia, Republica Slovacă, Republica Finlanda, Regatul Suediei, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (state membre ale Uniunii Europene) și Republica Bulgaria și România privind aderarea Republicii Bulgaria și a României la Uniunea Europeană, semnat de România la Luxemburg în 25 aprilie 2005, publicată în M.Of., Partea I nr. 465 din 01.06.2005.

⁵³ Definiția este aplicabilă, potrivit acestei legi, în înțelesul Tratatului de aderare, al Tratatului de instituire a unei Constituții pentru Europa, al Tratatului de instituire a Comunității Europene, al Tratatului de instituire a Comunității Europene a Energiei Atomice și al Tratatului privind Uniunea Europeană, precum și al altor reglementări comunitare cu caracter obligatoriu.

instanțele judecătorești ale aceluși stat vor avea, la rândul lor, competența de a judeca acea cauză. Această regulă se aplică și în situația în care competența de a judeca acea cauză ar putea aparține mai multor state membre.

Teza finală a aceluiași alineat ne arată că totuși, în situația unei competențe alternative între mai multe state, camera permanentă ar putea să decidă să trimită cauza în judecată în alt stat membru decât cel în care activează procurorul european delegat care a efectuat urmărirea penală, dacă „*există motive suficiente justificate pentru a face acest lucru*”. Nici în această situație nu credem că se pun probleme, dat fiind că e vorba de state membre care au, toate, competența de a investiga/ judeca respectivul caz.

Lucrurile se complică însă când ajungem la dispozițiile art. 36 alin. (4) din Regulamentul EPPO, care reglementează situația conexării (în terminologia C.pr.pen. român, reunirea) unor cauze penale în care au fost investigate aceleași persoane înainte de trimiterea în judecată de către camera permanentă. Într-o astfel de ipoteză, regulamentul menționează că, la propunerea procurorului european delegat, camera permanentă competentă poate decide exercitarea acțiunii penale (trimiterea în judecată) „*în fața instanțelor dintr-un singur stat membru care, în conformitate cu dreptul său, are competență pentru oricare dintre cazurile respective*” (s.n., D.H.). Din utilizarea termenului *oricare* pot să apară în practică situații în care s-ar putea decide trimiterea în judecată a unor cauze conexe într-un stat membru care nu ar avea competența să judece *toate* acele cauze, întrucât dispozițiile Regulamentului nu impun o astfel de regulă. Nu credem că această normă poate fi considerată un temei pentru o eventuală prorogare de competență, întrucât s-ar putea încălca prin aceasta competența generală a instanțelor din România, spre exemplu, dacă ar fi trimisă în judecată o cauză care nu este de competența României nici conform art. 8-11 C.pen., nici conform art. 41-42 C.pr.pen.

Situația în cazul persoanelor juridice ar putea fi și mai gravă, spre exemplu, dacă ar fi trimisă în judecată în România o persoană juridică străină dintre cele care, potrivit legislației din România, nu răspund din punct de vedere penal (cum ar fi o persoană juridică în curs de constituire sau o instituție publică dintr-un stat membru în care răspunderea acestora este una generală⁵⁴).

Chiar dacă astfel de probleme pot apărea în practică din punct de vedere al reglementării analizate, credem că evitarea lor se poate realiza la nivel pretorian, prin modalitatea în care procurorii europeni delegați propun și camerele permanente decid exercitarea acestor norme de excepție în privința competenței. Un rol important îl au în această ecuație procurorii europeni, liantul dintre camerele permanente și procurorii europeni delegați care, verificând conformitatea instrucțiunilor date de camerele permanente cu dreptul național, ar putea să semnaleze orice astfel de posibile situații problematice.

⁵⁴ Pentru diferențe între reglementările statelor membre la EPPO în materia persoanei juridice, a se vedea D. Herinean, *Persoana juridică în investigațiile EPPO – op.cit.*

Scurte concluzii

Ca o concluzie, putem afirma că locul săvârșirii infracțiunii este o axă, iar nu un punct pe hartă, competența fiind atribuită pe tot parcursul axei. În cazul persoanelor juridice, axa se întinde de la primul act realizat de persoana juridică ce denotă o obiectivare, care poate fi calificat ca un act de executare, de instigare sau de complicitate și se întinde până la epuizarea infracțiunii, a rezultatului cel mai grav.

Per a contrario, locul unde persoana juridică fie realizează acte de pregătire, fie cel unde au rămas urme care dovedesc că i s-a conturat vinovăția, elementul subiectiv al răspunderii penale (care poate fi sediul acesteia) nu va putea fi avut în vedere, acesta făcând parte din faza internă a infracțiunii.

Importanța stabilirii locului săvârșirii infracțiunii în cazul persoanelor juridice transcende sferei dreptului penal material, fiind una interdisciplinară, însă credem că întotdeauna analiza trebuie pornită de la principiul ubicuității și modalitatea în care acesta se interpretează în dreptul penal general.

Referințe

- Barbu C., *Aplicarea legii penale în spațiu și timp*, Editura Științifică, București, 1972
- Bodoronce G., Cioclei V., Kuglay I., Lefterache L.V., Manea T., Nedelcu I., Vasile F.-M., Zlati G., *Codul penal. Comentariu pe articole*. ed. a III-a, Editura C.H. Beck, București, 2021
- Bulai C., *Manual de drept penal. Partea generală*, Editura All Educațional S.A., București, 1997
- Crișu A., *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016
- Herinean D., „Considerente teoretice privind formarea legăturii subiective în cazul răspunderii penale a persoanelor juridice”, în *Analele Universității din București, Seria Drept*, 2019
- Herinean D., *Persoana juridică în investigațiile EPPO – o răspundere penală Schrödinger?*, în Trandafir A.-R., Lazăr G.-A. (coord.), *Răspunderea penală a persoanei juridice. O instituție transatlantică. De la evaluarea vinovăției la aplicarea și executarea sancțiunilor*, Editura Solomon, București, 2021
- Udroiu M. (coord.), Andone-Bontaș A., Bodoroncea G., Bogdan S., Bulancea M., Chertes D.-S., Chiș I.-P., Constantinescu V., Grădinaru D., Iugan A.-V., Jderu C., Kuglay I., Meceanu C., Nedelcu I., Popa M., Postelnicu L., Rădulețu S., Șinc A.-M., Slăvoiu R., Tocan I., Trandafir A.-R., Vasiescu M., Zlati G., *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*, ed. a III-a, Editura C.H. Beck, 2020
- Lazăr G.-A., „Criterii de evaluare a vinovăției persoanei juridice”, în *Analele Universității din București, Seria Drept*, 2019
- Lazăr G.-A., *Sistemul sancționator aplicabil persoanelor juridice*, Editura Universul Juridic, București, 2021
- Lefterache L.V., *Drept penal, Partea generală. Curs pentru studenții anului II*, ed. a III-a, Editura Hamangiu, București, 2021
- Lefterache L.V., „Răspunderea penală a persoanei juridice. Răspunderea spitalului în cazul infracțiunilor contra vieții, integrității corporale și sănătății săvârșite din culpă”, în *Caiete de Drept Penal nr. 01/2011* (ceol.com)
- Mateuț Gh., *Procedură penală. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2019
- Michinici M.-I., Dunea M., *Drept penal. Partea generală. Curs teoretic în domeniul licenței*, Editura Hamangiu, București, 2017

- Mitrache C., Mitrache Cr., *Drept penal român. Partea generală*, ed. a IV-a, Editura Universul Juridic, București, 2022
- Nicolae M. (coordonator), V. Bîcu, G.-A. Ilie, R. Rizoiu, *Drept civil. Persoanele*, Editura Universul Juridic, București, 2016
- Rădulețu S., *Câteva considerații referitoare la răspunderea persoanei juridice prevăzută de Directiva (UE) 2017/1371 a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2017 privind combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii prin mijloace de drept penal în* Trandafir A.-R., Lazăr G.-A. (coord.), *Răspunderea penală a persoanei juridice. O instituție transatlantică. De la evaluarea vinovăției la aplicarea și executarea sancțiunilor*, Editura Solomon, București, 2021;
- Toader T., Michinici M.-I., Răducanu R., Crișu-Ciocântă A., Rădulețu S., Dunea M., *Noul Cod penal: comentarii pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2014
- Sorohan Ș.-I., „Predictibilitate în individualizarea sancțiunilor. Studiu de jurisprudență asupra criteriilor de individualizare a măsurilor educative”, „*în Analele Universității din București, Seria Drept*, nr. 1/2020
- Streteanu F., Nițu D., *Drept penal. Partea generală*, Volumul I, Editura Universul Juridic, București, 2014
- Șandru A., Morar M., Herinean D., Predescu O., *Parchetul European. Reglementare. Controverse. Explicații*, Editura Universul Juridic, București, 2021
- Trandafir A.-R., *Răspunderea penală a persoanei juridice*, ed. a II-a, Editura C.H. Beck, București, 2021
- Trandafir A.-R., *Transmiterea răspunderii penale în cazul reorganizării persoanei juridice*, în Trandafir A.-R., Lazăr G.-A. (coord.), *Răspunderea penală a persoanei juridice. O instituție transatlantică. De la evaluarea vinovăției la aplicarea și executarea sancțiunilor*, Editura Solomon, București, 2021
- Trandafir A.-R., Lazăr G.-A. (coord.), Budăi R., Dunea M., Ghica-Lemarchand C., Herinean D., Jurma A., Kuglay I., Lazăr G.-A., Lefterache L.V., Rădulețu S., Stănilă L., Trandafir A.-R., Udroiș M., Vâlcică E. R., *Răspunderea penală a persoanei juridice. O instituție transatlantică. De la evaluarea vinovăției la aplicarea și executarea sancțiunilor*, Editura Solomon, București, 2021
- Zarafiu A., *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, Editura C.H. Beck, București, 2015

